

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора Левченка Юрія Олександровича на дисертаційну роботу Кундельської Ірини Сергіївни на тему «Запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми, обраної для дисертаційного дослідження полягає в тому, що процеси які відбуваються в суспільстві впродовж останніх десятиліть з переходом від жорсткої централізованої моделі управління до ринкових відносин, суттєво видозмінили економічну, соціальну та правову системи. Стрімкий розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, валютного ринку, імплементація відповідних норм міжнародного права – усе це сприяє інтеграції України до світового економічного простору. Зазначені процеси водночас мають низку негативних наслідків, як: криміналізація суспільства, вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарювання, зокрема, легалізації (відмивання) майна, одержаних злочинним шляхом. У роботі встановлено, що такі дії характеризуються певним обманом, оскільки доходам, одержаним злочинним шляхом, надається видимість законного походження, а також реалізуються з урахуванням самої сфери господарської діяльності, конкретної ситуації відмивання, характеру доходів. Відмивання коштів – складний та досить тривалий процес, що включає в себе багато технологічних схем, що відображає сукупність дій (операцій) з підготовки, вчинення та приховування у їх динаміці та зв'язках з умовами навколишнього середовища. Основними способами вчинення такого злочину є: фінансові операції із переказу коштів за кордон («офшорні зони»); незаконна конвертація грошових коштів з використанням фіктивних підприємств (етапи конвертації – незаконні доходи розміщують у певні фінансові інструменти); здійснюють їх від'єднання від джерел походження шляхом використання різних схем фінансових операцій, спрямованих на маскуванню слідів цих доходів; надають вигляду законності злочинно одержаним доходам); відмивання коштів через здійснення фінансових операцій з цінними паперами

2
(легалізація здійснюється на фондовому ринку, через предикатні кримінальні правопорушення, з використанням цінних паперів, їх емісію, торгівлю та країн-резидентів, нерезидентів або на території декількох країн); відмивання коштів через операції з об'єктами нерухомого майна (зловживання на ринку нерухомого майна); відмивання коштів у процесі приватизації державного майна (отримання можливості здійснювати контроль за якомога більшими частками статутних фондів, при мінімальних фінансових витратах на їх придбання, з використанням службового становища або перевищенням владних повноважень).

Метою дисертаційного дослідження полягає у розробці комплексу заходів запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом за допомогою кримінологічних засобів, що полягає у розробленні пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.
Вивчення дисертації та наукових публікацій автора дає можливість нам підкреслити логічність структури дослідження, тим самим надало дисертанту можливість визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та ґрунтовно й повною мірою проаналізувати зазначену тему.

Окрім цього варто зазначити, що це дає змогу враховувати права та інтереси громадян, які вчинили кримінальне правопорушення, а законодавство повинно бути спрямоване саме на виправлення людини, де кара не є самоціллю.

У роботі авторкою використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дисертаційного дослідження.

Дисертантка проаналізувала значну кількість джерел (193 найменувань) та вивчила роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу у розробці комплексу заходів запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом.

З позитивного боку слід відмітити, що основою дисертації є зведені результати вивчення 250-ти кримінальних проваджень, відкритих за ст. 209 КК

України упродовж 2019–2023 років з Дніпропетровської, Житомирської, Київської, Львівської, Одеської, Харківської областей країни; узагальнені результати опитувань 175 працівників центрального апарату Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України та працівників його міжрегіональних територіальних управлінь в Львівській, Одеській, Київській областях; статистичні й аналітичні матеріали Державної служби фінансового моніторингу України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2019–2023 роки, а також результати вивчення оперативно-розшукової практики з урахуванням значного досвіду роботи автора безпосередньо в підрозділах Національної поліції України.

Результати наукового дослідження викладено в трьох наукових публікаціях за темою дослідження, чотири тези доповідей і наукових повідомлень на науково-практичних конференціях, а також одна методична рекомендація.

Отже, дисертація Кундельської І.С. на тему «Запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні» виконана на високому науковому рівні.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як теоретичний аналіз і синтез, логіко-юридичний, соціологічний, психологічний та статистичний методи, а також ґрунтовної емпіричної бази.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано на високому методологічному рівні, а дисертантка опанувала необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Розкрито та обґрунтовано в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: *законотворчій діяльності; діяльності правоохоронних органів діяльності правоохоронних органів* – при розробці та вдосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань запобігання, виявлення,

розкриття незаконних фінансових операцій та інших протиправних дій з подальшою легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом, у системі службової підготовки та у практичній діяльності оперативних працівників Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України (акт впровадження ДСР Національної поліції України від 15 листопада 2023 року); *освітньому процесі та науково-дослідній роботі* – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, аналізу та прогнозуванню кримінальних правопорушень, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт Національної академії внутрішніх справ від 23 листопада 2023 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Кундельської І.С. викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 272 сторінок, із яких 151 сторінки – основний текст.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені задачі та отримати нові, поглиблені для науки результати. Вивчення дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення.

У першому розділі дослідження проведено диференціації історико-правової регламентації відмивання майна сягає далеко в минуле і пов'язана з розвитком правових норм, спрямованих на боротьбу з фінансовою злочинністю та запобігання легалізації майна, одержаного злочинним шляхом

Встановлено, що соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за легалізацію майна, одержаного злочинним шляхом, відображає важливість цієї відповідальності як для індивідів, так і для суспільства в цілому. Система

кримінальної відповідальності за легалізацію майна злочинного походження також має значний соціальний вплив на формування поведінкових норм та цінностей у суспільстві. Важливо відзначити, що відмивання коштів та інших цінностей, що надходять в результаті злочинних дій, виступає ключовим супутником різноманітних форм кримінальної діяльності. Спроби подолати чи суттєво обмежити організовану економічну злочинність виявляються недостатньо ефективними без радикальних заходів щодо викорінення легалізації злочинного майна.

Проведено порівняльний аналіз організаційно-правових заходів запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в зарубіжних країнах. На основі вивчення законодавства та відповідної правозастосовної практики США, Польщі, Федеративної Республіки Німеччини, Іспанії, Італії встановлено, що система ПВК кожної країни має відповідні джерела права, які наділяються відповідною юридичною силою, а також спеціальні заходи та спеціальні органи.

Другий розділ дослідження присвячено кримінологічній характеристиці особи кримінального правопорушника суб'єкта розкрадань. Насамперед, визначено стан, рівень та зміст елементів кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, які вчиняються суб'єктами розкрадань.

З'ясовано, що криміногенні фактори, що виступають як детермінанти досить численні, різноманітні й зумовлені суттєвими протиріччями в соціально-економічному житті суспільства. Із точки зору їх змістовної характеристики вони представлені у вигляді декількох груп: соціально-економічні, організаційно-управлінська, правові та культурно-психологічні. До головних з них слід віднести: війна, не контрольованість державного майна; зрощування сектору державних та комунальних послуг з фіктивними підприємницькими і комерційними структурами, формування «ділових» відносин поза межами правового поля; ставлення громадськості до існування корупції та сприяння її розвитку.

За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень щодо економічних злочинів, зокрема ст. 209 КК України, специфічні умови, які сприяли

вчиненню кримінального правопорушення, можна узагальнити так: відсутність належного контролю з боку державних органів – 28,4 %; недоліки в організації служби економічної безпеки підприємств і банків – 20,8 %; недостатньо ретельна перевірка кандидатур при найманні на роботу – 22,4 %; недоліки нормативного регулювання підприємницької діяльності – 6,8 %; неналежне виконання службовими особами своїх обов'язків – 9,2 %; недостовірне відображення відомостей у документації фінансової звітності – 12,4 %.

У третьому розділі дослідження визначено основні напрямки кримінальних правопорушень при аналізі сучасного стану запобігання кримінальним правопорушенням у сфері легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом, враховано загальні теоретичні та практичні підходи, які передбачають загальносоціальні, спеціально-кримінологічні заходи та інформаційно-аналітичне забезпечення.

Головні напрями загальносоціального запобігання розкраданням у сфері легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом як складові реалізації кримінологічної політики повинні бути спрямовані на удосконалення кримінального, кримінального процесуального, контрольно-ревізійного законодавства, формування системи мінімізації впливу корупції на економічну безпеку, запобігання створенню та діяльності організованих груп з високим ризиком впливу на ввіреному господарстві, інформаційно-аналітичне та контрольно-ревізійне забезпечення.

Ефективним спеціально-кримінологічним заходом запобігання є створення системи отримання оперативно значимої інформації під час пошуку ознак розкрадань від своєчасного виявлення латентних кримінальних правопорушень; вирішенню кримінологічних завдань, в умовах яких відомі учасники злочинної діяльності, які вчиняють кримінальні правопорушення, але невідомі факти їх вчинення; сприянню тактико-психологічному аналізу взаємовідносин у середовищі осіб, які пов'язані спільною злочинною діяльністю, що дозволяє вирішувати низку кримінологічних задач та визначати осіб, які становлять оперативний інтерес.

7

Досконалість здійснення пошуку фактичних даних про привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом залежить від знання оперативним працівником: сфери легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом і способів вчинення кримінальних правопорушень її працівниками; осіб, які є керуючими (керівники, бухгалтери), предметів і документів, які містять ознаки розкрадання. Такі напрями діяльності ґрунтуються на інформаційному забезпеченні та аналітичній роботі оперативних підрозділів (НПУ, Бюро економічної безпеки, Департамент стратегічних розслідувань), які тісно пов'язані, але нетотожні види їх діяльності. Інформаційне забезпечення визначено як комплекс заходів організаційного характеру, що здійснюється спеціально призначеними особами цих підрозділів (окремими управліннями, відділами, секторами та штатними одиницями) з метою ефективного використання усіх можливих інформаційних ресурсів у процесі виявлення та припинення протиправної діяльності у сфері легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом.

Список використаних джерел охоплює 193 посилання на 24 сторінках.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація Кундельської І.С. відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – висвітлення рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення механізму запобігання привласненню, розтраті майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні, є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Кундельської Ірини Сергіївни на тему «Запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні» може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Кундельської І.С., водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. Підрозділ 1.1 має назву «Стан наукового дослідження проблем запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом», в якому авторка проаналізувала наявну термінологію щодо визначення лише поняття «легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом». Разом із тим, у процесі вивчення тексту відповідного підрозділу не вдалося знайти цілісної дефініції поняття «запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом». Натомість дисертантка пропонує власне визначення поняття «легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом».

2. На сторінках 144-145 дослідження автор визначає необхідність розроблення спільної бази даних зареєстрованих фактів вчинення підозрілих фінансових операцій, які потребують негайної перевірки, а також факти, за якими порушені кримінальні провадження або ухвалені судові рішення. Вказує, що: «Доцільно також створити електронну картотеку, яка у взаємозв'язку з розробленим Мінцифрою застосунком «Дія», відомчими базами МВС, НПУ, Державною міграційною службою, ДПС та іншими, міститиме повну інформацію (анкетні дані, наявність рухомого та нерухомого майна, транспортних засобів, об'єктів оподаткування, доходів, інше) щодо фізичних та юридичних осіб, діяльність яких є, була, або може бути ризиковою (підозрілою)». (підрозділ 3.2 дослідження).

У цілому погоджуючись з такими позитивними положеннями та ідеями, дисертантці не завадило б презентувати проект таких інформаційних баз.

3. У дисертації в додатках міститься акт впровадження результатів дослідження в освітній процес НАВС (сторінка 272, додаток И). Разом з тим нічого не сказано про особистий внесок здобувачки (відсутнє посилання по тексту дослідження на даний додаток), що знову ж таки, важливо з огляду оцінки результатів даного дослідження.

Ці зауваження і побажання є рекомендаційними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій авторки фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Кундельської І.С. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Кундельської Ірини Сергіївни на тему «Запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р. № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759), та пп. 5–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), а її авторка Кундельська Ірина Сергіївна заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:
завідувач кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права НАВС
кандидат юридичних наук, професор

Юрій ХВЧЕНКО